

Tietoa henkilötietojen käsittelystä Lastensuojelun avohuollon vaikuttavuus-tutkimuksessa

Lastensuojelun avohuollon vaikuttavuus-tutkimuksessa käytetään aineistona henkilötietoja. Tämän selosteen tarkoitus on antaa tietoa käsiteltävistä henkilötiedoista sekä siitä, mistä henkilötiedot ovat peräisin ja miten niitä käytetään tutkimuksessa. Selosteen lopussa kerrotaan tarkemmin, mitä oikeuksia rekisteröidyillä on.

1. Tutkimuksen rekisterinpitäjä

Helsingin yliopisto
Osoite: PL 3 (Fabianinkatu 33), 00014 Helsingin yliopisto

2. Yhteyshenkilö ja vastuullinen tutkija

Yhteyshenkilö tutkimusta koskevissa asioissa:
Nimi: Tutkijatohtori Anna Kylmäluoma
Tiedekunta/osasto/yksikkö: Valtiotieteellinen tiedekunta, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
Osoite: Snellmaninkatu 10, 00170 Helsinki
Puhelinnumero: 050 5744431
Sähköpostiosoite: anna.kylmaluoma@helsinki.fi

Vastuullinen tutkija:
Nimi: Tutkimusprofessori Taina Laajasalo
Tiedekunta/osasto/yksikkö: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
Osoite: PL 30, 00271 Helsinki
Puhelinnumero: 029 524 7777
Sähköpostiosoite: taina.laajasalo@thl.fi

3. Tietosuojavastaavan yhteystiedot

Helsingin yliopiston tietosuojavastaavaan saa yhteyden sähköpostiosoitteesta tietosuoja@helsinki.fi.

4. Kuvaus tutkimushankkeesta ja henkilötietojen käsittelyn tarkoitus

Tutkimus on osa Strategisen tutkimuksen neuvoston (STN) rahoittamaa hanketta, jossa tutkitaan haitallisten lapsuudenkokemusten seuraamuksia ja vaikuttavia ehkäisykeinoja

(ACE-life). Lastensuojelun avohuoltoa koskevan tutkimuksen lähtökohtana on oletus siitä, että oikea-aikaisilla, lapsen ja perheen tarpeisiin vastaavilla lastensuojelun avohuollon palveluilla voidaan parhaimmillaan ehkäistä lapsen kaltoinkohtelua ja vähintäänkin vähentää raskaampien, kalliimpien ja perheen oikeuksiin voimakkaammin puuttuvien toimenpiteiden, kuten huostaanoton tarvetta. Avohuollon tukitoimista on toistaiseksi vain vähän tutkittua tietoa ja olemassa oleva tieto perustuu pieniin aineistoihin ja niiden laadulliseen analyysiin. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan laajan rekisteri- ja asiakirja-aineiston avulla sitä, eroavatko avohuollon palvelupolut niiden lasten ja perheiden välillä, jotka tulevat autetuiksi lastensuojelun avohuollon tukitoimenpitein verrattuna niihin lapsiin ja perheisiin, joissa asiakkuus johtaa huostaanottoon. Tutkimus tuottaa täysin uutta tietoa avohuollon tukitoimenpiteistä ja niiden vaikuttavuudesta. Tulosten avulla voidaan sekä kehittää lastensuojelun avohuollon palveluvalikkoa että auttaa suuntaamaan palveluita tehokkaasti yksittäisille lapsille ja perheille.

5. Mitä tietoja tutkimusaineisto sisältää

Tutkimusaineisto muodostuu alueellisista ja kansallisista henkilörekistereistä sekä yhden suuren kunnan SosiaaliEfficasta kerättävästä asiakirja-aineistosta.

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerättiin laaja paikallinen lastensuojelun rekisteriaineisto, johon yhdistettiin tietoa kansallisista henkilörekistereistä (Tilastokeskus, THL ja KELA). Rekisteriaineisto sisältää tiedot lastensuojeluilmoituksista ja alkaneista asiakkuuksista ajalta 1.1.2013-31.12.2013 sekä näitä lapsia ja perheitä koskevat lastensuojelun rekisterimerkinnot 31.12.2019 saakka. Rekisteristä poimittiin vain tutkimuksen kannalta tarpeelliset tiedot (vireillepanot, päätökset, selvitykset ja palvelut). Tämän jälkeen Digi- ja väestötietovirasto poimi kohdejoukon lapsille vanhemmat, jonka jälkeen sekä lapsista että vanhemmista pyydettiin tutkimuksen kannalta tarpeelliset tiedot Tilastokeskuksen, THL:n ja KELA:n rekistereistä. Tiedot pyydettiin ilman suoria tunnistetietoja (nimi ja henkilötunnus), kuitenkin niin, että ne ovat myöhemmin palautettavissa hyvinvointialueen hallussa olevaan aineistoon muodostettavan pseudonymisoidun tunnisteen ja alkuperäiseen suoraan tunnisteseen linkkaavan avaintaulun avulla. Tämä oli tarpeen sekä eri rekisteritietojen yhdistämiseksi että rekisteri- ja asiakirjatiedon yhdistämiseksi.

Tässä tutkimuksen toisessa vaiheessa kerätään tutkimuksen asiakirja-aineisto (ks. kohta 12). Asiakirja-aineisto kerätään osasta rekisteriaineiston lapsista. Lastensuojelun asiakirjojen perusteella pystymme yksityiskohtaisemmin tutkimaan sitä, miten lastensuojelussa tunnistetaan ja käsitellään erilaista, asiakkuuden taustalla olevaa huono-osaisuutta (työttömyys, taloudelliset vaikeudet, mielenterveysongelmat, rikollisuus jne.), millaisia palveluita erilaisiin haasteisiin tarjotaan ja millä vasteella.

Asiakirja-aineisto kerätään noin 150 lapsesta. Pyydetty asiakirjat ovat:

- Lastensuojeluilmoitukset
- Palvelupäätökset
- Yhteenvedot annetuista palveluista
- Asiakassuunnitelmat
- Neuvottelumuistiinpanot
- Muiden viranomaisten/tahojen antamat lausunnot

- Lastensuojeluviranomaisen tekemät huostaanottopäätökset
- Lastensuojeluviranomaisen hallinto-oikeudelle osoittamat huostaanottohakemukset
- Sosiaalityöntekijän huostaanottoa varten tekemät selvitykset

6. Mistä lähteistä henkilötietoja kerätään

Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa kerätty rekisteriaineisto kerättiin Tilastokeskuksen, THL:n, KELA:n sekä Digi- ja väestötietoviraston rekistereistä.

Tutkimuksen toisessa vaiheessa henkilötiedot kerätään yhden hyvinvointialueen yhden kunnan lastensuojelun asiakasrekisteristä.

Aineistoon haetaan tutkimuslupa hyvinvointialueelta ja aineistojen yhdistämislupa Findatalta.

7. Arkaluonteiset henkilötiedot

Tutkimuksessa käsitellään seuraavia tietosuoja-asetuksen 9 artiklan mukaisia erityisiä henkilötietoryhmiä (eli arkaluonteisia henkilötietoja):

- X Rotu tai etninen alkuperä
- X Uskonnollinen tai filosofinen vakaumus
- X Terveys
- X Luonnollisen henkilön seksuaalinen käyttäytyminen tai suuntautuminen

Arkaluontoisten tietojen käsittely perustuu tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan j alakohtaan (käsittely on tarpeen tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten) sekä tietosuojalain 6 §:n 1 momentin 7 kohtaan (tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 1 kohtaa ei sovelleta tieteellistä tutkimusta varten tehtävään tietojen käsittelyyn).

X Tutkimuksessa käsitellään rikostuomiota tai rikkomuksia koskevia tietoja.

Rikostuomioita tai rikkomuksia koskevien tietojen käsittely perustuu tietosuojalain 7 §:n 1 momentin 2 kohtaan (tietosuoja-asetuksen 10 artiklassa tarkoitettuihin rikostuomioihin ja rikkomuksiin tai niihin liittyviin turvaamistoimiin liittyviä henkilötietoja saa käsitellä, jos niitä käsitellään tieteellistä tutkimusta varten).

8. Henkilötietojen käsittelyn oikeusperuste

Henkilötietoja käsitellään seuraavalla yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaisella perusteella:

X yleistä etua koskeva tehtävä:

X tieteellinen tai historiallinen tutkimus tai tilastointi (tietosuojalain 4 §:n 3 kohta)

☐ tutkimusaineistojen ja kulttuuriperintöaineistojen arkistointi (tietosuojalain 4 §:n 4 kohta)

☐ tutkittavan suostumus

☐ rekisterinpitäjän lakisääteisen veloitteen noudattaminen

☐ rekisterinpitäjän tai kolmannen osapuolen oikeutettujen etujen toteuttaminen

mikä oikeutettu etu on kyseessä:

Jos henkilötietojen käsittely perustuu tutkittavan suostumukseen, tutkittavalla on koska tahansa oikeus peruuttaa suostumuksensa. Suostumuksen peruminen ei vaikuta ennen peruuttamista suoritettujen käsittelyjen lainmukaisuuteen.

9. Tietojen vastaanottajat

Tietoja ei siirretä Helsingin yliopiston ulkopuolelle.

Tietoja käsitellään Tilastokeskuksen FIONA-etäkäyttöympäristössä.

10. Tietojen siirto Euroopan talousalueen ulkopuolelle

Tietoja ei siirretä Euroopan talousalueen ulkopuolelle, niitä käsitellään ainoastaan EU:n alueella.

11. Automatisoitu päätöksenteko

Tutkimuksessa ei tehdä automaattisia päätöksiä.

12. Henkilötietojen suojaus

Tutkimusaineistoon sisältyviä henkilötietoja käsitellään ja säilytetään suojattuna niin, että ainoastaan tutkimusluvan saaneet henkilöt pääsevät tarkastelemaan tietoja.

Henkilötiedot siirretään, tallennetaan ja niitä käytetään toisilain (laki sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä, 552/2019) mukaisessa Tilastokeskuksen tietoturvalisessä FIONA-etäkäyttöympäristössä.

Tietojärjestelmissä käsiteltäviä tietoja suojataan seuraavilla tavoilla:

- ☒ käyttäjätunnus ja salasana
- ☐ käytön rekisteröinti/lokitus
- ☒ kulunvalvonta
- ☐ salaus/kryptaus
- ☒ kaksivaiheinen tunnistautuminen
- ☐ muu, mikä:

Suorien tunnistetietojen käsittely:

- ☐ Rekisterinpitäjä kerää henkilötiedot ilman suoria tunnistetietoja
- ☐ Suorat tunnistetiedot poistetaan analysointivaiheessa ja säilytetään erillään analysoitavasta tutkimusaineistosta

x Aineisto analysoidaan suoraan tunnistetiedoin, koska tutkimuksen toteuttamisen kannalta on välttämätöntä, että tutkija asiakirja-aineiston tekstiä lukiessaan tietää, kenestä tekstissä puhutaan tai esimerkiksi mitä instituutiota kyseinen ammattilainen edustaa. Ilman suoria tunnistetietoja tekstin ymmärtäminen muuttuisi mahdottomaksi. On välttämätöntä pystyä lukemaan tekstistä esimerkiksi se, kenen henkilön päihdeongelmasta on kyse tai kuka on

kohdistanut väkivaltaa lapseen. Koska lastensuojelun asiakirjoissa esiintyy tyypillisesti monia henkilöitä, ei ilman suoria tunnistetietoja ole myöskään mahdollista tietää, puhutaanko tekstissä lapsesta itsestään vai esimerkiksi vanhemman lapsuudesta.

13. Henkilötietojen käsittelyn kesto tässä tutkimuksessa

Tietoja käsitellään tutkimusluvan voimassaoloajan, jonka jälkeen tiedot hävitetään. Tutkimuslupa on voimassa 31.12.2028 saakka.

14. Henkilötietojen käsittely tutkimuksen päättymisen jälkeen

☒ Tutkimusaineisto hävitetään

☐ Tutkimusaineisto säilytetään tämän tutkimuksen tulosten luotettavuuden arvioimista varten:

☐ ilman suoria tunnistetietoja ☐ tunnistetiedoin

☐ Tutkimusaineisto säilytetään myöhempää, yhteensopivaa tieteellistä tutkimusta varten tietosuoja-asetuksen vaatimusten mukaisesti:

☐ ilman suoria tunnistetietoja ☐ tunnistetiedoin

Tutkimusaineiston säilytys perustuu tietosuoja-asetuksen 5 artiklan 1 kohdan b ja e alakohtiin. Tutkimusaineiston uudesta tutkimuskäytöstä lähetetään rekisteröidyille uusi tietosuojailmoitus, paitsi jos rekisterinpitäjä ei enää pysty tunnistamaan rekisteröityjä tutkimusaineistosta.

Uudesta tutkimuksesta ei voida lähettää ilmoitusta rekisteröidyille myöskään silloin, jos tietojen toimittaminen olisi mahdotonta tai kohtuuttoman vaivalloista tai jos se estäisi tai vaikeuttaisi suuresti tutkimustarkoitusten saavuttamista (tietosuoja-asetuksen 14 artiklan 5 kohdan b alakohta).

15. Mitä oikeuksia rekisteröidyllä on ja oikeuksista poikkeaminen

Yhteyshenkilö tutkittavan oikeuksiin liittyvissä asioissa on tämän ilmoituksen kohdassa 1 mainittu yhteyshenkilö.

Rekisteröidyn oikeudet

Tietosuoja-asetuksen mukaan rekisteröidyllä on oikeus:

- saada pääsy omiin tietoihin
- oikaista tietojään
- poistaa tiedot ja tulla unohdetuksi
- rajoittaa omien tietojensa käsittelyä
- siirtää tiedot rekisterinpitäjältä toiselle
- vastustaa tietojen käsittelyä
- olla joutumatta automaattisen päätöksenteon kohteeksi.

Rekisteröity ei kuitenkaan voi käyttää kaikkia oikeuksia kaikissa tilanteissa. Tilanteeseen vaikuttaa esimerkiksi se, millä perusteella henkilötietoja käsitellään.

Tarkempaa tietoa rekisteröidyn oikeuksista eri tilanteissa löytyy tietosuojavaltuutetun verkkosivuilta: <https://tietosuoja.fi/rekisteroidyn-oikeudet-eri-tilanteissa>

Oikeuksista poikkeaminen

Tietosuoja-asetus ja Suomen tietosuojalaki mahdollistavat tietyistä rekisteröidyn oikeuksista poikkeamisen silloin, kun henkilötietoja käsitellään tieteellisessä tutkimuksessa ja oikeuksien toteuttaminen estäisi tai vaikeuttaisi suuresti käsittelyn tarkoitusten saavuttamista.

Tarvetta poiketa rekisteröidyn oikeuksista arvioidaan aina tapauskohtaisesti.

Valitusoikeus

Sinulla on oikeus tehdä valitus tietosuojavaltuutetun toimistoon, mikäli katsot, että henkilötietojesi käsittelyssä on rikottu voimassa olevaa tietosuojalainsäädäntöä.

Yhteystiedot:

Tietosuojavaltuutetun toimisto
Käyntiosoite: Ratapihantie 9, 6. krs, 00520 Helsinki
Postiosoite: PL 800, 00521 Helsinki
Vaihde: 029 56 66700
Faksi: 029 56 66735
Sähköposti: tietosuoja(at)om.fi